

Розділ V. ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ГІРСЬКИХ РЕГІОНІВ

doi: 10.15330/msuc.2020.23.121-127

Валентина Богута,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти, природничих і
математичних дисциплін та методик їх викладання,
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка
(м. Полтава, Україна)

Valentina Boguta,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of Primary Education, Natural and
Mathematical Disciplines and Methods of Teaching,
Poltava National Pedagogical University
named after VG Korolenko
(Poltava, Ukraine)
boguta.valentina@gmail.com
ORCID ID 0000-0003-1577-3770

37.015.31:792.8-053.5

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ МИСТЕЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті на основі аналізу наукової психолого-педагогічної та мистецтвознавчої літератури узагальнено ідеї вчених щодо формування творчих здібностей особистості й на основі теоретичного аналізу щодо сутності творчої діяльності, форм та методів формування творчих здібностей особистості та особливостей їх прояву у молодших школярів встановлено, що хореографічні творчі здібності є якістю особистості, її інтегральною характеристикою.

Актуальність проблеми зумовлена потребою усунення суперечності між завданнями інноваційної системи гуманістичної освіти та традиційним змістом і методиками викладання предметів мистецького циклу. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні й розкритті змісту методики формування творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку у процесі хореографічної діяльності, яка передбачає поетапну реалізацію системи завдань творчого характеру. Їх змістовий компонент передбачає формування стійкої позитивної мотивації до творчого самовираження у хореографічній діяльності, послідовне розширення і закріплення інтерпретаційних та імпровізаційних способів збагачення суб'єктивної танцювальної пластично-образної лексики, розвиток логічно-образного мислення, творчої уяви і фантазії, формування ціннісного досвіду самореалізації дитини молодшого шкільного віку із акцентуацією індивідуальної траєкторії розвитку.

Результати наукової розвідки засвідчили, що поетапна реалізація системи завдань творчого характеру «відкритого» типу із дотриманням необхідних та достатніх педагогічних умов забезпечує постійний цілеспрямований вплив на формування досліджуваної якості.

Ключові слова: формування творчої особистості, хореографічні творчі здібності, діти молодшого шкільного віку, методика організації творчої діяльності, педагогічні умови.

FORMATION OF CREATIVE ABILITIES OF JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN THE PROCESS OF ARTISTIC ACTIVITY

Abstract. The change of the educational paradigm necessitates a rethinking of the sphere of formation of the creative personality and the development of effective methods that correspond to modern theoretical principles and methodological developments. Given that the abilities developed in artistic activity are extrapolated to all other activities of the individual, the presented empirical study presents the author's method of forming the creative abilities of primary school children by means of choreographic art. To achieve this goal, theoretical (generalization of pedagogical, psychological, art scientific works, normative documents and educational publications), empirical (study, analysis and generalization of experience of children's amateur creative associations; conversations, surveys, independent characteristics, product analysis) were used. activities; pedagogical experiment) and statistical methods (method of mathematical statistics).

Criteria for the formation of the studied quality justifiably chosen emotional-sensory, basic individual-functional, value-creative.

The method involves a phased (motivational-perceptual, compilative-transformative, productive-creative) implementation of a system of creative tasks of "open" type (tasks-analogies, tasks for the formation of skills to interpret and improvise with dance vocabulary, tasks for self-perception, tasks for enriching dance vocabulary, tasks for mastering elementary acting skills, tasks of partial-problematic nature, tasks for mastering the basics of dance composition) with observance of necessary and sufficient pedagogical conditions (creation of pedagogically comfortable educational environment; motivation of creative interpretive and improvisational activity of primary school children in choreographic activity; use innovative forms and methods). Their interrelation in the educational process of choreographic education of children of primary school age provides a constant purposeful influence on the formation of the studied quality.

Critical analysis of experimental data led to the conclusion that the effectiveness of creative plastic and figurative self-expression of junior high school students depends on creating emotionally enriched situations in the choreographic creative process, providing individual trajectory of development, systematic practice in ways of transforming activities type of activity in the implementation of their own "I-concept".

Keywords: formation of creative personality, choreographic creative abilities, children of primary school age, methods of organization of creative activity, pedagogical conditions.

ВСТУП

Постановка проблеми. За експертними оцінками, нині найбільш затребуваними на ринку праці є вміння навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися у багатокультурному середовищі тощо. Зважаючи на це, сучасна педагогічна наука прагне активізувати процес формування особистості та робить суттєві кроки для переходу від навчання як процесу передачі знань, умінь й навичок до проектування індивідуальної траєкторії особистісного розвитку дитини на засадах компетентнісного підходу та педагогіки партнерства, що покладені в основу концепції Нової української школи.

Окрім цього, на переконання Л. Гриневич, «потужну державу забезпечить згуртована спільнота творчих людей» (Гриневич Л., 2016). Цілком логічно, що творчі здібності особистості, до яких, зокрема, належать потяг до пошуку нової інформації, ініціативність та наполегливість, вміння бачити проблеми у буденності, здатність до висунення гіпотез й оригінальних ідей, схильність до дослідницької діяльності, розвинена уява і фантазія, пошуково-перетворюючий стиль мислення у майбутньому спричинять найбільш суттєві прогресивні зміни у соціумі. У такому контексті цінною є наукова позиція Л. Масол, яка, аргументуючи переконання щодо можливостей використання художньо-педагогічних технологій у формуванні особистості молодшого школяра підкреслює, що «творчі здібності, розвинені на уроках мистецтва, екстраполюються на усі інші види діяльності особистості» (Масол Л., 2006).

Аналіз наукових досліджень і публікацій. У наукових дослідженнях вітчизняних учених означену проблему висвітлено в різних аспектах: загальні питання формування творчої особистості (Виготський Л., Костюк Г., Крутецький В., Леонтьєв О., Рубінштейн С. та інші); сутність творчої діяльності, її етапи, методи навчання (Алексюк А., Бондар В., Лук О., Матейко А., Оніщук В., Роменець В., Розумовський В., Рудницька О., Савченко О., Чорна Л. та інші); специфіка творчих здібностей, зокрема, молодших школярів, та збагачення їхнього творчого потенціалу (Бех І., Андреев В., Богоявленська Д., Божович Л., Діденко С., Загвязинський В., Матюшкін О., Моляко В., Рагозіна В., Рибалка В., Сисоева С. та інші). Неодноразово підкреслювалася думка, що формування здібностей є керованим психолого-педагогічним процесом, який впливає на мотивацію творчої діяльності (Дусавицький О., Киричук О., Руденко Л., Стецюк К., Татаренко М.), пізнавальні інтереси (Бібік Н., Чепурна Т., Щукіна Г.), загальнонавчальні вміння (Грушко О., Каневська Н., Підгорна Н., Роговенко М. та інші).

У позашкільній ланці освіти творчій діяльності учнів присвячені дослідження Биковської О., Вербицького В., Корнієнко А., Рассказової О., Липецького О., Литовченко О., Мачуського В., Мединського Є., Пустовіта Г., Сущенко Т. та інших науковців.

Аналіз методичного забезпечення дитячої хореографічної освіти засвідчує, що нині навчально-виховна діяльність у самодіяльних танцювальних творчих об'єднаннях організовується за методичними розробками провідних викладачів з хореографії (Колногузенка Б., Каміна А., Нікітіна Ю. та інших), а також за програмами Міністерства освіти і науки України й авторськими доробками Алексюк Р., Боголюбської М., Горбачук І., Дончук О., Тараканової А., Цветкової Л. та інших.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.

Усунення суперечності між завданнями інноваційної системи гуманістичної освіти та традиційним змістом і методиками викладання предметів хореографічного циклу вплинули на обрання мети дослідження – обґрунтування й розкриття змісту методики формування творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку у процесі хореографічної діяльності.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення поставленої мети використано теоретичні (узагальнення педагогічних, психологічних, мистецтвознавчих наукових праць, нормативних документів й навчально-методичних видань), емпіричні (вивчення, аналіз та узагальнення досвіду роботи дитячих самодіяльних творчих об'єднань; бесіди, опитування,

незалежні характеристики, аналіз продуктів діяльності; педагогічний експеримент) та статистичні методи (метод математичної статистики).

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

З'ясування стану досліджуваної проблеми у педагогічній теорії і виховній практиці уможливив визначення хореографічних творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку як синтезу властивостей й якостей особистості молодшого школяра, які формуються за наявності спеціальних знань та умінь, високої омотивованості до перетворювальної діяльності у поєднанні з творчою уявою під час створення образу та ціннісним ставленням до можливості реалізації власних здібностей у процесі хореографічної діяльності.

На основі проведеного теоретичного аналізу доробку вчених різних наукових галузей (Ільїн Е., 2001; Костюк Г., 1963; Kirk, E., & Lewis, C., 2017; Loots L., 2016; Мартиненко О., 2010; Robert-Pupat M., 2015; Сілкін П., 2013; Семак О., 2002) визначено та обґрунтовано критерії й показники хореографічних творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку: емоційно-почуттєвий (стійкий та позитивний інтерес до хореографічного мистецтва в усіх його проявах, розвиненість емоційної сфери дитини молодшого шкільного віку та уміння адекватно його виражати у художньому образі через рухову активність, міміку і пантоміміку), базовий індивідуально-функціональний (засвоєння елементарних понять хореографічного мистецтва, розуміння важливості розвитку власних спеціальних індивідуально-технічних можливостей й психомоторних якостей) та ціннісно-творчий (вияв ціннісної позиції щодо творчого пластично-образного самовираження, оволодіння способами перетворювальної діяльності та набуття умінь оригінально й суб'єктивно продуктивно оперувати танцювальною лексикою, розвиток творчої уяви).

Відтак, цілком справедливим є те, що методи добору інформації для емпіричного аналізу стану розвиненості творчих здібностей молодших школярів було обрано та угруповано наступним чином: 1) методи першого блоку мали на меті визначити вмотивованість та розвиненість емоційно-почуттєвої сфери молодших школярів, добровільність та систематичність відвідування танцювального творчого об'єднання, зацікавленість у пізнанні видів хореографічного мистецтва, інтенсивність рухової експресії під час емоційних переживань та уміння виразити їх мімічно та пантомімічно; 2) методи другого блоку мали на меті діагностування розвиненості основних індивідуально-технічних (виворітність, величина кроку, ступінь підйому, амплітуда гнучкості тіла, величини стрибка) та психомоторних здібностей (координація рухів, апломб, музикальність, відчуття ритму) (Сілкін П., 2013); 3) методи третього блоку сприяли виявленню рівня ціннісного ставлення вихованців до діяльності з пластично-образного самовираження, розвиненості суб'єктивної оригінальності рухової активності й продуктивності творчої уяви під час імпровізацій з танцювальними рухами й образами (Мартиненко О., 2010; Семак О., 2002).

Аналіз результатів емпіричного дослідження на констатувальному етапі експерименту засвідчив, що молодші школярі мають низький загальний рівень обізнаності із хореографічним мистецтвом, слабо володіють уміннями виражати мімікою та жестами емоційний стан за потребою, мають недостатньо розвинений психо-фізіологічний апарат для якісного вираження творчих актів, рівень творчого пластично-образного самовираження характеризується репродуктивністю. На відміну від досліджень G. Krumm, V. Lemos (Krumm, G., Lemos, V., & Filippetti, V. A., 2014) особливостей прояву досліджуваної якості за гендерною ознакою не виявлено. Натомість, серед основних причин незадовільного стану розкриття творчого потенціалу молодших школярів під час організації хореографічної діяльності виявлено відсутність чіткої системи завдань. На підтвердження правильності зробленого нами висновку ми провели опитування хореографів та виявили, що 91,66 % з них відчують потребу у відповідних методиках, а аналіз діючих програм для позашкільних і загальноосвітніх навчальних закладів художньо-естетичного напрямку засвідчив відсутність в них завдань творчого характеру для дітей молодшого шкільного віку (Павлова Л., 2005; Артюх В., Білай І., 2012).

Згідно з авторською методикою формування творчих здібностей молодших школярів у процесі хореографічної діяльності основною структурною одиницею було обрано завдання творчого характеру "відкритого" типу, які забезпечили варіативність тілесно-пластичних проявів. Під час їх добору ми керувалися такими вимогами: відповідність віковим особливостям, доступність та коректність у формулюванні завдань, наявність внутрішніх суперечностей, достатність умов для практичної реалізації. Відповідно, завдання було угруповано у: завдання-аналогії, завдання на формування умінь інтерпретувати та імпровізувати з танцювальною лексикою, завдання на самосприйняття, завдання зі збагачення танцювальної експресивної лексики, завдання з опанування елементарними акторськими здібностями, завдання частково-проблемного характеру, завдання на опанування основ композиції танцю.

На пропедевтичному етапі організації хореографічного творчого процесу з метою стимулювання пізнавальних процесів молодших школярів та виявленні первісних творчих дій через розвиток танцювальності, відчуття музичних відтінків, емоційне розкріпачення та налаштування на творче експериментування використано завдання-аналогії. Наприклад, вправа «Подарунки» – дітям потрібно уявити, що вони запрошені на день народження друга (подруги). Потрібно через рухову активність відобразити характерні риси «подарунку» так, щоб інші діти упізнали об'єкт самовираження.

Вже науково доведено, що імпровізація, як індивідуальна форма трактування, притаманна усім людям і залежить від особливостей спеціально-організованої діяльності, яка повинна відповідати «віковим психологічним можливостям інтерпретатора, умовам і специфіці вимог, що виявляються необхідними для

адекватної реконструкції та інтерпретації художнього змісту хореографічного сюжету» (Семак О., 2002). Результативність інтерпретаційної діяльності суб'єкта, на думку дослідниці, залежить від усталеної сукупності взаємопов'язаних загальних і спеціальних властивостей, до яких належать розвиненість емоційної і когнітивної емпатії, імпресивність та імпульсивність особистості, упевненість у собі, самокерування, самосприйняття і самоприхильність. Приклад завдання на формування умінь інтерпретувати та імпровізувати з танцювальною лексикою: вправа «Пластилін» – під музику діти довільно рухаючись по танцювальній залі у різних напрямках намагаються дотримуватися заданого образу «войовничого бійця», «стрімкого вітру (хурделиці)», «легкого пір'ячка (листочка)», «рухливої комахи», «м'явого kota» тощо.

На підтвердження науково вивіренних даних J. E. Gebart-Eaglemont (Gebart-Eaglemont, J. E., & Foddy, M. 1994) під час власного дослідження ми з'ясували, що успішність опанування інтерпретаційними та імпровізаційними способами перетворювальної діяльності тісно пов'язана із самосприйняттям дитини. З метою усвідомлення молодшими школярами власних здібностей та подолання розбіжності між їхніми експресивно-руховими можливостями й домаганнями до авторської методики включено завдання на самосприйняття. Наприклад, вправа «Тінь»: діти розбиваються парами – одна попереду «людина», інший – за три кроки позаду «тінь». Рухаючись по залу під музику «тінь» повинна максимально точно відтворювати усі рухи «людини».

Варто наголосити, що сучасні дослідження свідчать про те, що підґрунтям для продуктивної творчої діяльності є різноманітність лексики, разом з тим її обсяг не є запорукою успішної творчої діяльності, він лише постачає «матеріал» для індивідуальної форми трактування (Robert-Pupat M., 2015). Задля розширення особистого експресивно-лексичного запасу за рахунок репродуктивного відтворення цікавих знахідок інших дітей та можливості транслювати власні інтонаційно-пластичні інтерпретаційні та імпровізаційні уміння укладено групу завдань зі збагачення танцювальної експресивної лексики. Наприклад: вправа «Усе з усіма» – діти стоять по колу обличчям до центру, по центру – обрана за власним бажанням дитина під запропоновану музику починає емоційно-пластично самовиражатися, тим часом інші діти намагаються повторювати.

З метою спонукання вихованців до пошуку оригінальної інтонаційно-пластичної лексики під час розкриття власно обраних художніх образів через активізацію пізнавальних умінь (виділяти головне, узагальнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки тощо) до авторської методики формування хореографічних творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку включено блок завдань частково-проблемного характеру. Наприклад, «Оживи казку» – за сюжетом відомої молодшим школярам казки, вірша, мультфільму чи комп'ютерної гри створити танцювальні партії героїв.

Зважаючи на те, що композиція танцю є «предметом реалізації задуму у завершений хореографічний твір» (Василенко К.) і визначає сприйняття твору глядачем, цілком логічним, на нашу думку, є включення до методики завдань на опанування основ композиції танцю. Змістоутворювальним компонентом є завдання, які взаємопов'язані зі сценічним простором, музичним часом, малюнком танцю і темпоритмом хореографічної дії. Наприклад, завдання «Створюємо казку»: дітям необхідно продумати та записати зміст сюжетної казки; розподілити ролі, дібрати пластично-образну лексику, музичне оформлення та, за потребою, реквізит.

Як відомо, зовнішнє вираження хореографічного образу втілюється за допомогою інтонаційно-пластичних рухів, жестів, поз та міміки, тому в окрему групу виділено завдання з опанування елементарними акторськими здібностями: вправи мімічної виразності, вправи на елементарні природні дії та процеси, завдання з опанування уміннями пантомімічного діалогу з уявним партнером тощо. Наприклад: завдання «Німе кіно» – опираючись на сюжет відомої казки (розповіді) потрібно відтворити діалоги головних героїв за допомогою пластично-образних рухів та міміки.

Для повнішого розуміння досліджуваної проблеми варто наголосити на тому, що розвиток і саморозвиток творчої особистості може відбуватися за певних умов, які сприяють творчій діяльності, стимулюють її творчу активність й полегшують долання бар'єрів творчості (Сисоєва С., 2000). Дослідно-експериментальним шляхом виявлено доцільність та ефективність формування хореографічних творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку за дотримання таких педагогічних умов: 1) створення педагогічно комфортного виховного середовища (зміна авторитарного стилю керування на демократичний, підтримка батьків); 2) мотивування творчої інтерпретаційної та імпровізаційної активності дітей молодшого шкільного віку у процесі хореографічної діяльності; 3) використання інноваційних форм (заняття-фантазія, заняття-тренінг, заняття-толока, заняття-турнір, змагання; заняття-концерт) та методів (стимулюючий вплив змісту навчального матеріалу, ситуації з можливістю вибору, метод відкриття, аналогії) у процесі хореографічної діяльності.

Апробація експериментальної методики здійснювалася у три взаємопов'язані етапи: I етап – мотиваційно-перцептивний – передбачає стимулювання вихованців до проявів самовираження (включення дитини у хореографічно-пізнавальну діяльність, отримання попереднього досвіду участі у танцювальній творчості, надання можливості інтерпретувати та імпровізувати методом спроб та помилок, створення підґрунтя для подальшого накопичення бази елементарної інтонаційно-пластичної лексики (рухів, жестів, поз, мімічних та пантомімічних можливостей власного тіла); II етап – компілятивно-перетворювальний – передбачає залучення вихованців до перетворювальної діяльності (ознайомлення із змістовою складовою танцювального мистецтва та з його синтетичним характером, включенням молодших школярів до полікультурного художнього простору через опанування спеціальними знаннями, відповідними уміннями і навичками, способами перетворювальної діяльності, отримання досвіду хореографічної творчої діяльності); III етап – продуктивно-творчий – спрямований

на надання дітям можливості самовиражатися через вільне обрання музичного супроводу, власної розробки композиції танцювальних мініатюр, добору відповідних пластично-образних рухів та виразально-зображувальних засобів для максимального розкриття особистісного творчого потенціалу. Поетапність реалізації методики дозволило виявити рівень сформованості хореографічних творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку та зафіксувати особистісну цінність танцювальної творчої діяльності як можливості самореалізації (табл. 1).

Таблиця 1.

Критерії	Показник змін		Контрольні групи (118 осіб)			Експериментальні групи (115 осіб)		
			Високий	Середній	Низький	Високий	Середній	Низький
Емоційно-чуттєвий (Блок А)	Констатувальний експеримент		28	42	48	26	40	49
	Етапи формувального експерименту	Мотиваційно-перцептивний	28	41	47	28	43	44
		Компілятивно-перетворювальний	29	44	45	33	48	34
		Продуктивно-творчий	30	45	43	35	49	31
	Абсолютна різниця		2	3	5	9	9	18
	Темп змін		1,69 %	2,54	– 4,23 %	7,83 %	7,83 %	– 15,65 %
Базовий індивідуально-функціональний (Блок Б)	Констатувальний експеримент		16	34	68	17	33	65
	Етапи формувального експерименту	Мотиваційно-перцептивний	16	36	56	17	39	59
		Компілятивно-перетворювальний	21	42	55	31	59	25
		Продуктивно-творчий	22	44	52	32	61	22
	Абсолютна різниця		6	10	16	15	28	43
	Темп змін		5,08 %	8,47 %	– 13,55 %	13,04 %	24,35 %	– 37,39 %
Ціннісно-творчий (Блок В)	Констатувальний експеримент		12	44	62	11	43	61
	Етапи формувального експерименту	Мотиваційно-перцептивний	12	44	62	11	47	57
		Компілятивно-перетворювальний	12	44	62	15	59	41
		Продуктивно-творчий	12	45	61	16	61	38
	Абсолютна різниця		0	1	1	5	18	23
	Темп змін		0 %	0,85 %	0,85 %	4,35 %	15,65 %	– 20,0 %

Критичний аналіз результатів контрольного етапу експерименту засвідчив, що творчі доробки переважної більшості дітей молодшого шкільного віку експериментальної групи характеризуються наповненістю танцювальних образів пластично-образною лексикою, оригінальним поєднанням рухів різних танцювальних стилів, більш продуманою композиційно-сюжетною лінією. Вихованці демонстрували емоційну відкритість у передачі пластичного образу через використання міміки та пантоміміки. Їм була притаманна схильність до ускладнення етюдів танцювальними малюнками та просторовими пересуваннями, більш вільним тлумаченням реквізиту.

До особливостей творчого самовираження дітей контрольної групи варто віднести: обрання рухової лексики, переважно, з тренувального процесу та слабкі прояви імпровізування з ними, тому танцювальні етюди характеризувалися стандартністю рухової лексики, обмеженістю просторових пересувань по залі та, іноді, недоцільним використанням мімічних та пантомімічних прийомів тощо. Таким чином, слід визнати, що досвід тренувальної хореографічної роботи дозволив дітям контрольних груп розширити суб'єктивний перелік образів, у яких діти самовиражалися, але на загальній статистиці продуктивності творчої уяви це мало відобразилося.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Опрацювання науково-теоретичних джерел відповідної проблематики дає змогу пересвідчитися у правомірності обраних нами критеріїв досліджуваної якості, які окреслили змістові характеристики рівнів сформованості хореографічних творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку, а саме: високий (потенційно-творчий), середній (адаптивно-активний) та низький (пасивно-репродуктивний).

Запропонована авторська методика та педагогічні умови формування хореографічних творчих здібностей молодших школярів з поетапним їх упровадженням у практику діяльності дитячих танцювальних творчих об'єднань виявилася дієвою щодо формування стійкої позитивної мотивації до творчого самовираження у хореографічній діяльності, послідовне розширення і закріплення інтерпретаційних та імпровізаційних способів збагачення суб'єктивної танцювальної пластично-образної лексики, розвиток логічно-образного мислення, творчої уяви і фантазії, формування ціннісного досвіду самореалізації дитини молодшого шкільного віку із акцентуацією на індивідуальній траєкторії розвитку.

Статистична обробка експериментальних даних підтвердила ефективність запропонованої методики і засвідчила, що рівень сформованості хореографічних творчих здібностей молодших школярів експериментальної групи зріс: високий на 8,4 %, середній на 15,9 %, зменшився на 24,3 % низький рівень. Натомість контрольна група показала нижчі результати: високий рівень зріс на 3,4 %, середній збільшився на 4,0 %, низький, відповідно, зменшився.

Перспективним вважаємо вивчення механізмів взаємовпливу спеціальних і творчих здібностей у хореографічному вихованні, ефективності використання синтезу мистецтв, складових підготовки педагогів щодо забезпечення творчого розвитку молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Артюх, В. В., Білай, І. А., Вартовник, В. О., Василянська, І. О., Вихренко, Т. О. ... Ткачук, І. О. (2012). Програми для позашкільних і загальноосвітніх навчальних закладів: художньо-естетичний напрям. Київ.
- Грищенко, М. (Ред.). (2016). Нова українська школа. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
- Ильин, Е. П. (2001). Эмоции и чувства. Санкт-Петербург: Питер.
- Костюк, Г. С. (1963). Здібності та їх розвиток у дітей. Київ: Знання.
- Мартиненко, О. В. (2010). Впровадження контактної імпровізації в практику роботи дитячих хореографічних колективів. Збірник наукових праць БДПУ, 4, 157-163.
- Масол, Л. М., Гайдамака, О. В., Белкіна, Е. В., Калініченко, О. В., & Руденко, І. В. (2006). Методика навчання мистецтва у початковій школі: посіб. для вчителів. Харків: Веста: Ранок.
- Павлова, Л. М. (Уклад.). (2005). Програми для творчих об'єднань позашкільних і загальноосвітніх навчальних закладів. Художньо-естетичний напрям. Хореографія. Театр. Суми.
- Семак, О. О. (2002) Особистісні кореляції успішності інтерпретації хореографічного тексту. (Автореф. дис. канд. псих. наук). Ін-т психології імені Г. С. Костюка АПН України. Київ.
- Силкин, П. А. (2013). Хореография: рекомендации по отбору детей и педагогические приемы развития данных: учеб. пособ. для студ. очной формы обучения направления. Санкт-Петербург: ФГБОУ ВПО "Акад. Русского балета им. А. Я. Вагановой".
- Сисоева, С. О. (2000). Проблема формування особистості, здатної до творчої самореалізації. Наукові праці: збірник. Т. 7: Педагогіка, 13-19. Миколаїв.
- By, S. (2013). Oetgens van Waveren Pancras Clifford A choreographer's approach to a dancer's creativity in a collaborative choreographic process Research Project (Master Test) – Choreography Fontys Dance Academy. Tilburg.
- Gebart-Eaglemont, J. E., & Foddy, M. (1994). Creative potential and the sociometric status of children. *Creativity Research Journal*, 7 (1), 47-57.
- Loots, L. (2016). The autoethnographic act of choreography: Considering the creative process of storytelling with and on the performative dancing body and the use of verbatim theatre methods. *Critical Arts*, 30(3), 376-391.
- Kirk, E., & Lewis, C. (2017). Gesture facilitates Children's creative thinking. *Psychological Science*, 28(2), 225-232.
- Krumm, G., Lemos, V., & Filippetti, V. A. (2014). Factor structure of the Torrance tests of creative thinking figural form B in spanish-speaking children: Measurement invariance across gender. *Creativity Research Journal*, 26 (1), 72-81.

Robert-Pupat, M. (2015). Motricity, a creative space for children. [La motricité, un espace de créativité pour l'enfant]. *Metiers De La Petite Enfance*, 21(222), 16-17.

REFERENCES

- Artiukh, V., Bilai, I., Vartovnyk, V., Vasylianska, I., Vykhenko, T., ... Tkachuk, I. (2012). Programs for out-of-school and secondary schools: artistic and aesthetic direction: khudozhno-estetychnyi napriam. Kyiv.
- By, S. (2013). Oetgens van Waveren Pancras Clifford A choreographer's approach to a dancer's creativity in a collaborative choreographic process Research Project (Master Test) – Choreography Fontys Dance Academy. Tilburg.
- Gebart-Eaglemont, J., & Foddy, M. (1994). Creative potential and the sociometric status of children. *Creativity Research Journal*, 7 (1), 47-57.
- Hryshchenko, M. (Ed.). (2016). New Ukrainian school. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
- Ilin, E. (2001). Emotions and feelings. Sankt-Peterburg: Piter.
- Kirk, E., & Lewis, C. (2017). Gesture facilitates Children's creative thinking. *Psychological Science*, 28(2), 225-232.
- Kostiuk, H. (1963). Abilities and their development in children. Kyiv: Znannia.
- Krumm, G., Lemos, V., & Filippetti, V. (2014). Factor structure of the Torrance tests of creative thinking figural form B in spanish-speaking children: Measurement invariance across gender. *Creativity Research Journal*, 26 (1), 72-81.
- Loots, L. (2016). The autoethnographic act of choreography: Considering the creative process of storytelling with and on the performative dancing body and the use of verbatim theatre methods. *Critical Arts*, 30 (3), 376-391.
- Martynenko, O. (2010). Introduction of contact improvisation in the practice of children's choreographic groups. Collection of scientific works of BSPU, 4, 157-163.
- Masol, L., Haidamaka, O., Bielkina, E., Kalinichenko, O., & Rudenko, I. (2006). Methods of teaching art in primary school. Kharkiv: Vesta: Ranok.
- Pavlova, L. (Comp.). (2005). Programs for creative associations of out-of-school and secondary schools. Artistic and aesthetic direction. Choreography. Theater. Sumy.
- Robert-Pupat, M. (2015). La motricité, un espace de créativité pour l'enfant. *Metiers De La Petite Enfance*, 21(222), 16-17.
- Semak, O. (2002) Personal correlations of success of interpretation of the choreographic text. (Extended abstract of PhD diss). Kyiv.
- Silkin, P. (2013). Choreography: Recommendations for the selection of children and pedagogical techniques for data development. Sankt-Peterburg: FGBOU VPO.
- Sysoieva, S. (2000). The problem of forming a personality capable of creative self-realization. Scientific works: zbirnyk, Vol. 7, 13-19. Mykolaiv.

Статтю подано до редколегії 18.10.2020 р.
Рекомендовано до друку 11.11.2020 р.